

Лекція 14

Вольтамперометричний (полярометричний) метод аналізу

План

1. Принцип методу вольтамперометрії
2. Поляризація
3. Концентраційна і дифузійна поляризації
4. Активаційна поляризація (перенапруга)
5. Полязовані і неполяризовані електроди
6. Метод вольтамперометрії
7. Полярографія і ртутний капаючий електрод
8. Полярографія – суть процесу
9. Полярографія (якісне визначення)
10. Полярографія (кількісне визначення)
11. Полярографія – особливості методики та типи.

Принцип методу вольтамперометрії

Вольтамперометричні методи базуються на залежності величини струму, який проходить через електрохімічну комірку від значення потенціалу, прикладеного до електродів. *При лінійному зростанні потенціалу напруга на комірці набуває значення за якого починається електрохімічна реакція відновлення чи окиснення речовини на електродах, внаслідок чого відбувається зростання сили струму.*

Метод аналізу, який базується на цій залежності, називається **полярографією**.

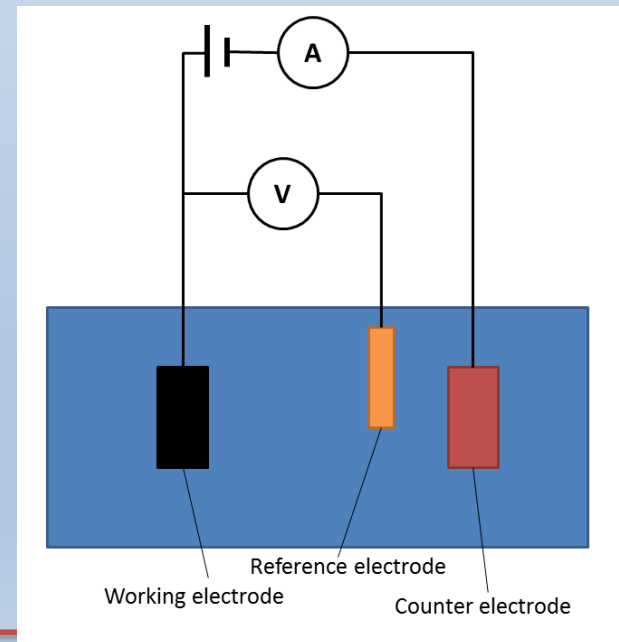
В класичній полярографії на електроди подається напруга, яка лінійно зростає в часі.

Класичний полярографічний аналіз проводять на спеціальних приладах – **полярографіях**

Триелектродна комірка

Сила струму вимірюється між робочим електродом і протиелектродом

Напруга між вимірюється між робочим електродом і електродом порівняння

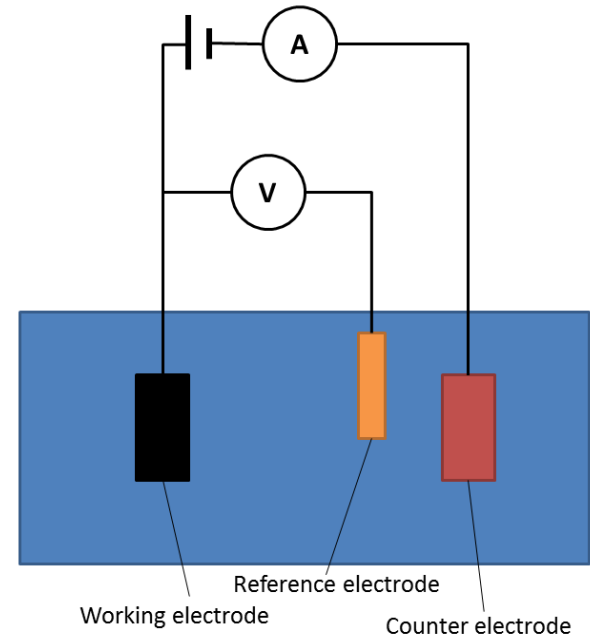

Якщо E – потенціал електрода, через який протікає електричний струм, $E_{i=0}$ – потенціал того ж електрода при $I = 0$, тоді $E - E_{i=0} = P$ – **поляризація електрода**

Поляризований, поляризуємий і неполяризуємий електроди – терміни використовуються незалежно від того, яка причина викликає відхилення E від $E_{i=0}$
Виникнення поляризації обумовлено хімічними або фізичними змінами електрода, викликаними проходженням через нього струму

Поляризація типово пов'язана з різними стадіями електродного процесу.

Сумарна величина поляризації є сумою вкладів різних її видів **катодна – негативна, анодна – позитивна**

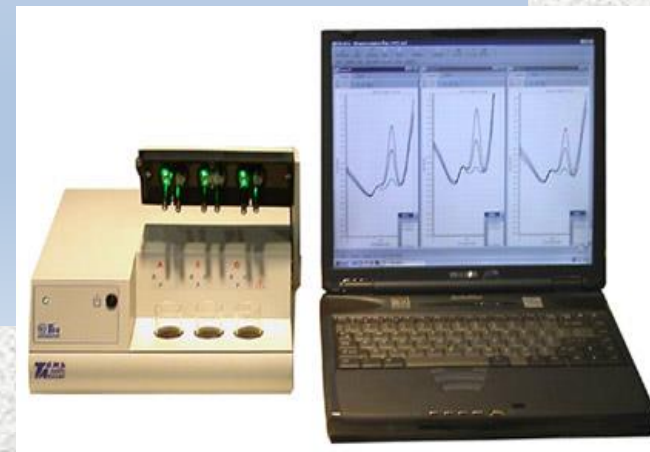
Концентраційна і дифузійна поляризації

Концентраційна поляризація виникає, коли реакція на електроді протікає **швидко і оборотно**, а швидкість подачі речовини в приелектродний простір (масоперенос) недостатня, щоб підтримувати постійну величину струму; як результат **виникає відмінність в концентраціях**

Для підтримки електрохімічної реакції із заданою швидкістю, та при постійній силі струму, на робочий електрод накладають додатковий зовнішній потенціал – поляризуюча напруга

Якщо перенесення речовини відбувається шляхом дифузії - **дифузійна поляризація**
Залежить від

- концентрації електроактивної речовини і електроліту :**
збільшується концентрація - зменшується поляризація
- швидкості перемішування –**
росте швидкість перемішування - зменшується поляризація
- розмірів електрода – збільшуються розміри - зменшується густина струму і зменшується поляризація**

Концентраційна і дифузійна поляризація

Концентраційна поляризація

виникає, коли реакція на електроді протікає швидко і оборотно, а швидкість подачі речовини в приелектродний простір (масоперенос) недостатня, щоб підтримувати постійну величину струму – як результат виникає відмінність в концентраціях.

Для підтримки електрохімічної реакції із заданою швидкістю, а значить і постійної сили струму в колі на робочий електрод накладають додатковий зовнішній потенціал – **поляризуючу напругу**.

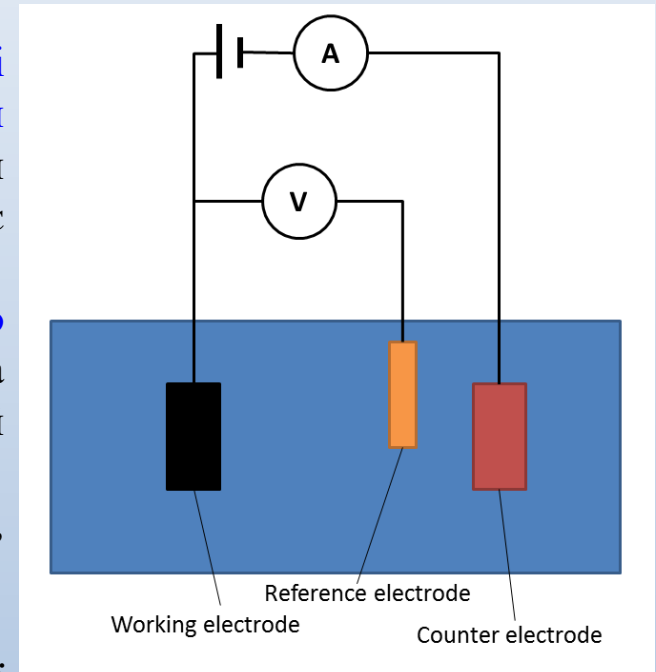
Якщо перенесення речовини відбувається шляхом дифузії, то концентраційна поляризація називається дифузійною

Концентраційна поляризація залежить від концентрації електроактивної речовини і електроліту

(*при зростанні концентрації поляризація зменшується*)

швидкості перемішування (*при зростанні швидкості перемішування поляризація зменшується*)

розмірів електрода (*при зростанні розмірів електрода густина струму зменшується і поляризація зменшується*)

Активаційна поляризація (перенапруга)

Умова активаційної поляризації

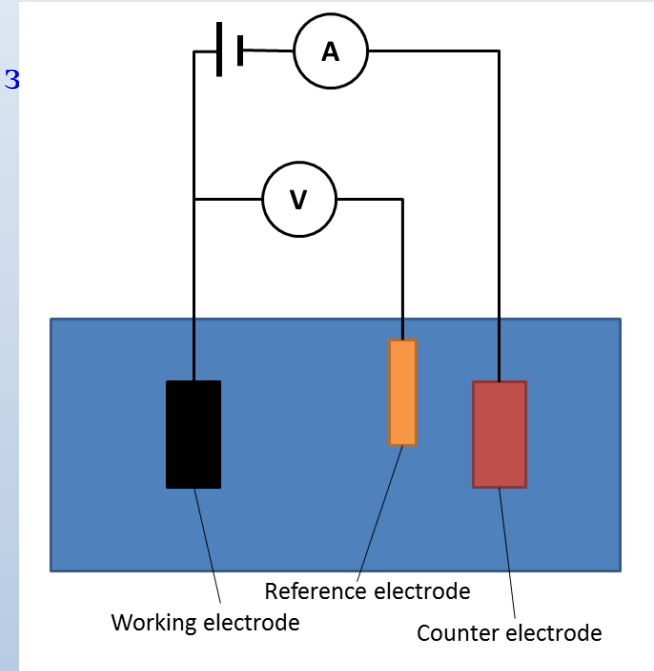
швидкість реакції недостатня, тобто перехід частинок з однієї форми в іншу вимагає певної енергії активації

Типи активаційної поляризації

- перенапруга переносу заряду
- реакційна перенапруга
- перенапруга кристалізації

Активаційна поляризація залежить від

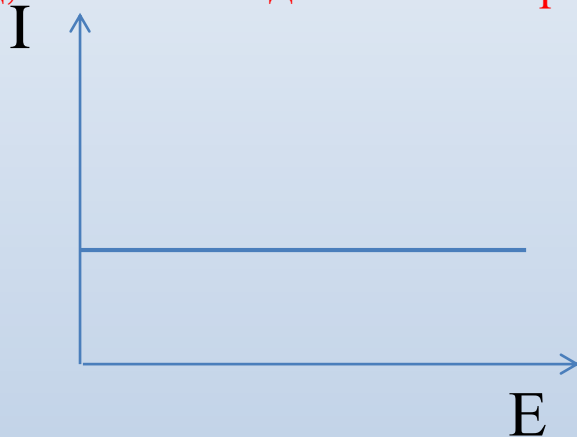
- Густини струму
(при зменшенні густини струму зменшується поляризація)
- Температури
(при збільшенні температури зменшується поляризація)
- матеріалу електрода (велика для Pb, Zn, максимальна для Hg)
- процесів з утворенням газоподібних продуктів
(поляризація збільшується при виділенні газоподібних продуктів реакції)
- від опору розчину (спостерігається падіння потенціалу при проходженні струму через розчин)

Полязовані і неполяризовані електроди

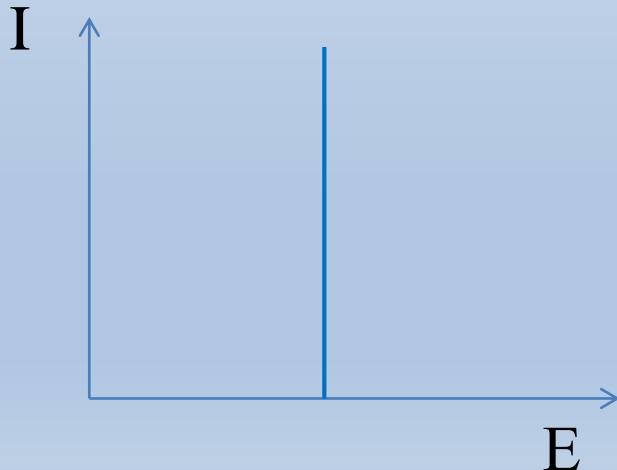
Електрод, який може ідеально поляризуватися

$$E = E_K - E_A - IR$$

струм не залежить від потенціалу системи

Електрод, який не здатний поляризуватися

$$E = \text{const}$$

потенціал електрода не залежить від струму

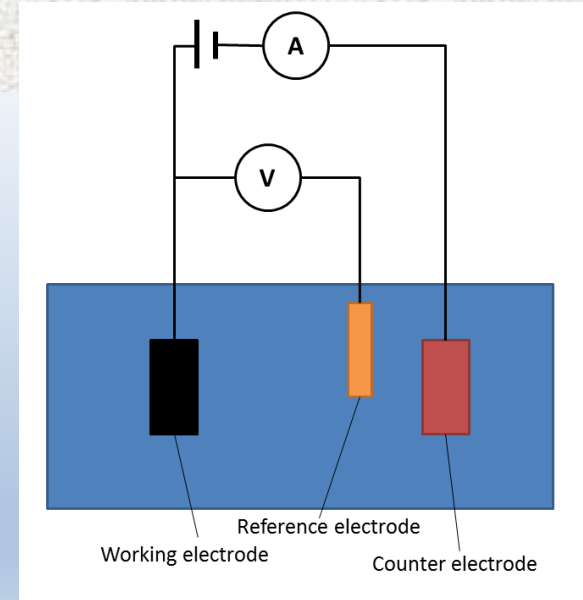

Метод вольтамперометрії

Концентраційна поляризація лежить
в основі вольтамперометричного методу

Створюються умови для максимальної поляризації:

- висока густина струму на робочому електроді;
- комірка містить робочий електрод у багато (сотні) разів більший по площі в порівнянні з допоміжним протиелектродом;
- густина струму на допоміжному електроді дуже мала;
- потенція допоміжного електрода можна вважати постійним, тобто він не поляризується;
- робочий електрод - майже ідеально поляризується;
- розбавлені розчини;
- відсутність перемішування рух тільки за рахунок дифузії.

Вольтамперометрія - метод, заснований на реєстрації і розшифровці кривих залежності величини струму, що протікає через комірку, від поляризуючої напруги, прикладеної до електродів

Криві залежності – вольтамперограми, полярограмми

Види електродів для вольтамперометрії

Стационарні з постійною площею робочої поверхні - мікроелектроди з Hg, Pt і струмопровідних вуглецевих матеріалів (графіт, скловуглець)

Нестационарні - площа поверхні змінюється в процесі отримання вольтамперограм - ртутний капаючий електрод (РКЕ)

Полярографія і ртутний капаючий електрод

Метод розроблено и запропоновано чеським електрохіміком Ярославом Гейровским і названо **полярографією**.

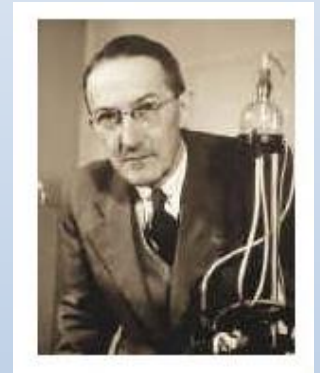
На сьогодні **полярографія** - розділ вольтамперометрії, де індикаторним електродом є ртутний капаючий електрод

Характеристики РКЕ

m – швидкість витікання, мг/с

τ – час життя краплі, с (період капання)

Переваги ртутного крапаючого електрода:

1. постійно оновлювана поверхня;
2. широка область використовуваних потенціалів (від -2.5 В до $+0,2$ В);
3. площа електрода мала, а струми великі, тому потенціал ртутного крапаючого електрода відрізняється від рівноважного потенціалу, необхідного для проведення електрохімічної реакції.

Полярографія і ртутний капаючий електрод

Робочий електрод - РКЕ

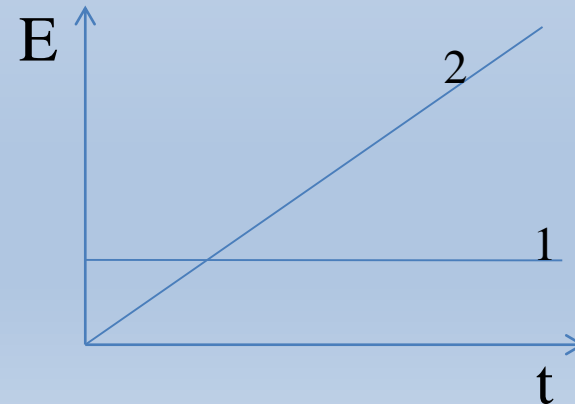
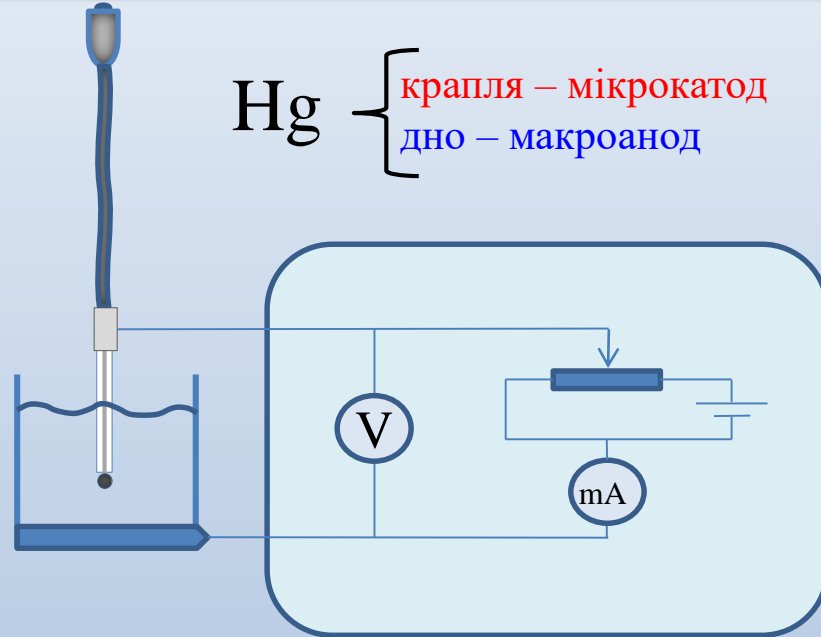
Анод (протиелектрод) – ртутне дно (велика поверхня, щоб не проходила поляризація).

Класично є ще один електрод – електрод порівняння (для вимірювання прикладеного потенціалу). Він може бути хлорсрібним чи насиченим каломелевим електродом.

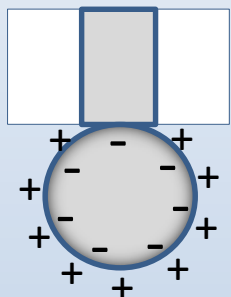
В комірку наливається **фоновий електроліт**, який потрібен для:

1. створення електропровідності розчину;
2. для усунення електростатичного притягання іонів металів-деполяризаторів (іони-деполяризатори повинні підходити до поляризованого електрода не внаслідок електростатичного притягання, а за рахунок дифузії!!!).

На комірку подається напруга, яка є сумою постійної (1) і лінійно змінної (2) напруги (швидкість зміни 2-5 мВ/с)

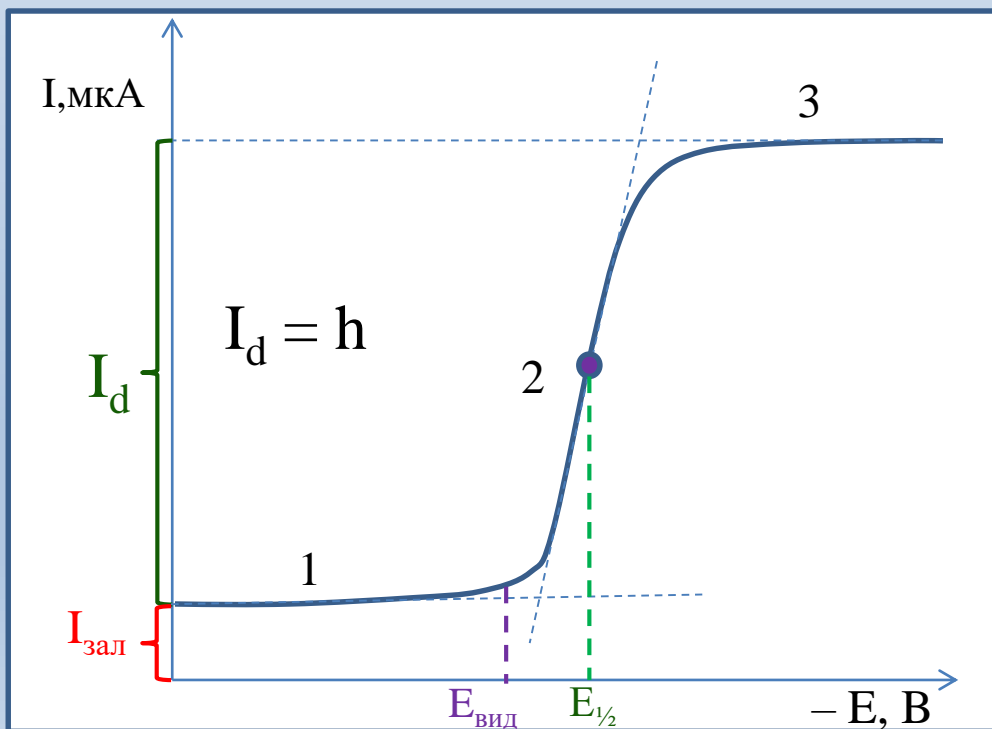
Етап 1

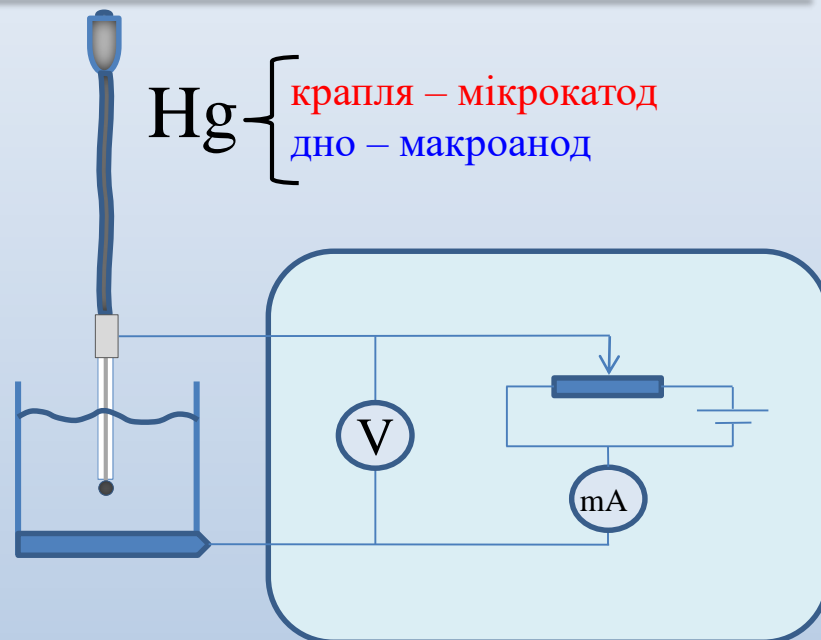
при подачі напруги поверхня ртутної краплі заряджається «-»

Формується подвійний електричний шар

Струм змінюється дуже мало – ідеальна поляризація

Полярографія – суть процесу

$I_{\text{зал}}$ – залишковий струм $I_{\text{зал.}} = I_{\text{с}} + I_{\text{дом}}$

процес формування подвійного шару повторюється на кожній краплі, в результаті протікає невеликий струм заряджання $I_{\text{с}}$ – емнісний струм

$I_{\text{дом}}$ – домішковий струм, обумовлений відновленням електроактивних домішок, найчастіше кисню

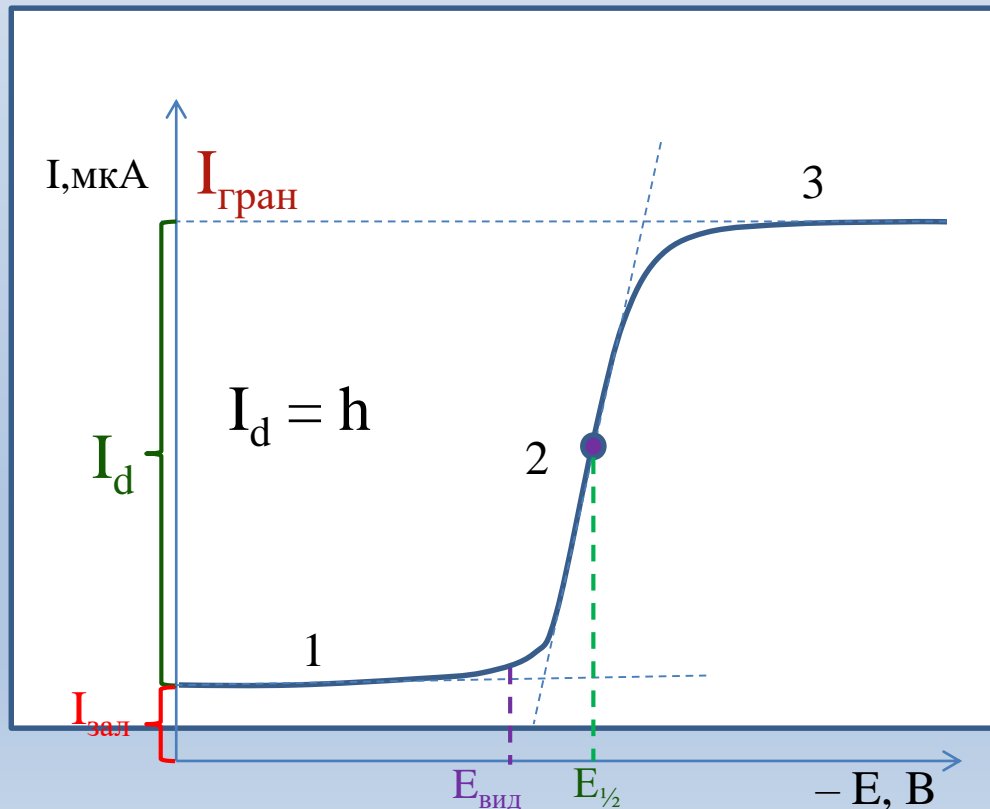
Етап 2

При зростанні E до E виділення - починається електрохімічна реакція відновлення

Зростання струму випереджає зростання потенціалу електрода, в результаті чого електрод деполаризується, речовина що визначається (досліджується) - **деполаризатор**

Струм зростає до відновлення всіх іонів приелектродному шару

Етап 3

Починається дифузія іонів з розчину - струм стає стабільним і визначається швидкістю дифузії - досягається $I_{\text{граничне}}$

$$I_{\text{д}} = I_{\text{диф}} = I_{\text{гран}} - I_{\text{ост}}$$

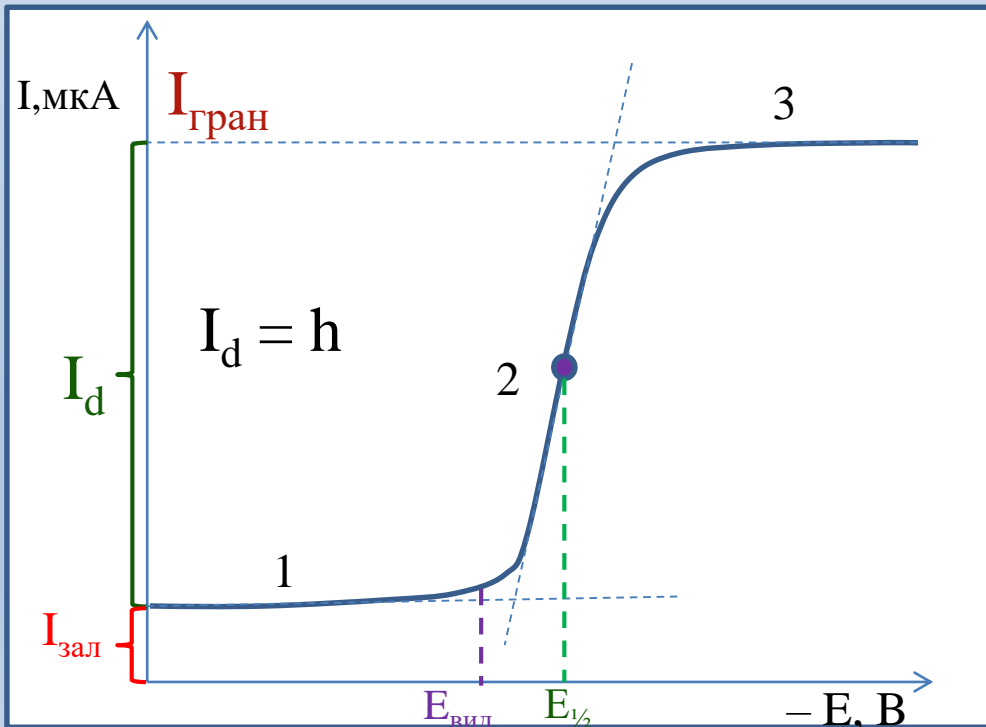
Речовина, відновлюється на катоді називають **поляррографічно активною**
Кількість катіонів, що відновлюються на РКЕ незначна і практично не позначається на концентрації речовини в розчині

Вольтамперограма або полярографічна хвиля

дозволяє одночасно отримати якісну і кількісну інформацію про речовину, а також про характер електродного процесу (оцінити оборотність)

Якісне визначення

$E_{1/2}$ - потенціал напівхвилі (потенціал не середині хвилі) - якісна характеристика речовини
-кожна речовина відновлюється при певному значенні E , яке змінюється в залежності від фонового електроліту і рН середовища.

У разі присутності в розчині декількох полярографічно активних компонентів
- хвилі накладаються $\Delta E_{1/2} < 0,2$ В
- хвилі дозволені, якщо $\Delta E_{1/2} > 0,2$ В

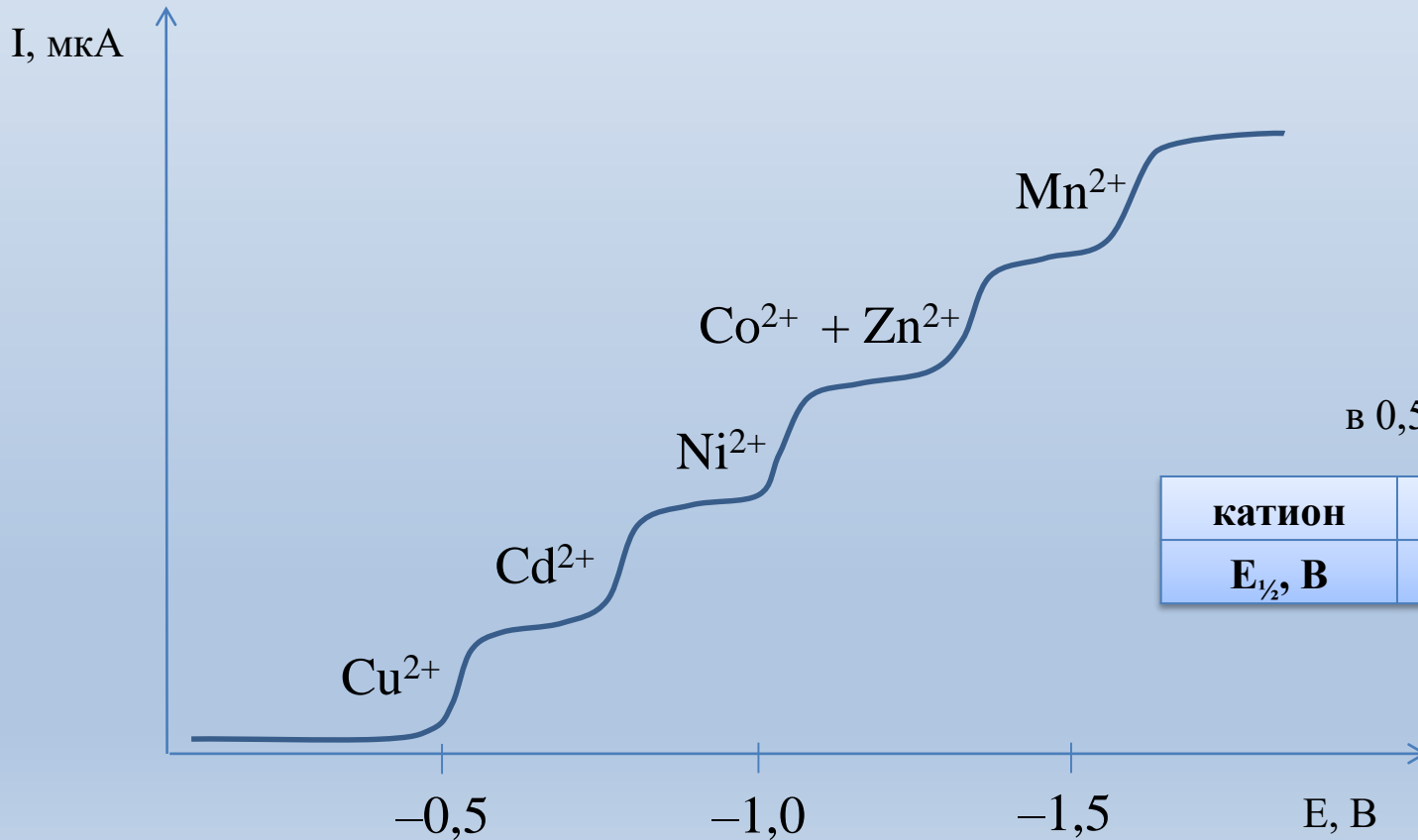
В області полярографічної хвилі потенціал електрода пов'язаний з потенціалом півхвилі і величиною вимірюваного струму I та I_d виразом:

$$E = E_{1/2} - \frac{0.059}{n} \lg \frac{I}{I_d - I}$$

Полярографія (якісне визначення)

Приклад аналіз суміші катіонів в аміачному буфері $\text{NH}_4\text{Cl} + \text{NH}_3$

катіон	Cu^{2+}	Cd^{2+}	Ni^{2+}	Co^{2+}	Zn^{2+}	Mn^{2+}
$E_{1/2}, \text{В}$	-0,54	-0,81	-1,09	-1,32	-1,36	-1,65

в 0,5 моль/л KCl

катіон	Co^{2+}	Zn^{2+}
$E_{1/2}, \text{В}$	-1,20	-1,02

Полярографія (кількісне визначення)

В основу кількісного аналізу покладено залежність між силою струму (висотою полярографічної хвилі) і концентрацією іонів деполяризатора у розчині.

Сила струму (висота полярографічної хвилі) залежить від концентрації іонів в розчині і описується рівнянням Ільковича:

кількісна характеристика

$$I_{\text{диф}} = I_{\text{пр}} - I_{\text{зал}}$$

$$I_{\text{диф}} = k C(X)$$

Чим більша концентрація $C(X)$, тим більша швидкість дифузії, що зумовлюватиме ріст граничного струму $I_{\text{гран}}$, тобто ріст $I_{\text{диф}} = h$ – висоти хвилі

$$I_{\text{диф}} = \underbrace{607 \cdot n \cdot D^{1/2}}_{K_{\text{диф}}} \cdot \underbrace{m^{2/3} \cdot \tau^{1/6}}_{\text{Константа електроду}} \cdot C(X)$$

[мкА] [ммоль/л]

D – коефіцієнт дифузії, $\text{см}^2/\text{с}$
залежить від природи деполяризатора, його величина змінюється в інтервалі $10^{-6} - 10^{-5} \text{ см}^2/\text{с}$

m – кількість ртуті, що витікає з капіляра, $\text{мг}/\text{с}$;
 t – час утворення (життя) однієї краплі, с ;
 $m^{2/3}t^{1/6}$ – характеристика капіляра (у ртутному крапаючому електроді).

Методи кількісного визначення:

1. **Метод градувального графіка** (I , мкА – C , моль/л).
2. **Метод добавок**

Зміні концентрації на ΔC відповідатиме зростання висоти хвилі на величину ΔI або через висоти хвиль на полярограмах розчину з добавкою і розчину без добавки на значення Δh .

$$\Delta I = I_{dx+добавка} - I_{dx} \quad \Delta h = h_{x+добавка} - h_x$$

$$\frac{\Delta h}{\Delta C} = \frac{h_x}{C_x} \quad C_x = \frac{\Delta C \cdot h_x}{\Delta h}$$

3. Метод порівняння

$$\frac{h_x}{h_{cm}} = \frac{C_x}{C_{cm}} \quad C_x = \frac{C_{cm} \cdot h_x}{h_{cm}}$$

4. **Розрахунковий спосіб** – за рівнянням Ільковича:

$$I = 607 n D^{1/2} m^{2/3} \tau^{1/6} C$$

$$C_x = \frac{I_x}{607 n D^{1/2} m^{2/3} \tau^{1/6}}$$

Кількісний полярографічний аналіз можна проводити тільки для речовин, які відновлюються на ртутному крапельному електроді або окиснюються на платиновому електроді.

Поляррографія – особливості методики та види

Методика проведення поляррографічного аналізу

1. Перед проведенням аналізу вибирають фоновий електроліт, щоб усунути міграційний струм та, щоб різниця потенціалів півхвиль іонів в суміші була максимальною.
2. До досліджуваного розчину додають ПАР (поверхнево-активні речовини), щоб усунути максимуми на поляррограмах (агар-агар, желатин).
3. З поляррографованих розчинів видаляють кисень (до лужних розчинів додають натрій сульфід, а кислі розчини продувають – водень, азот, інертні гази).
4. Знімають поляррограму.
5. Проводять графічну обробку поляррограми.
6. Розраховують вміст визначуваної речовини.

Сучасні методи поляррографічного (вольтамперометричного) аналізу:

1. змінно струмова поляррографія
2. інверсійна поляррографія з нагромадженням (плівкова і амальгамна)
3. осцилографічна

Переваги вольтамперометрії

1. Висока чутливість методу – до 10^{-5} – 10^{-6} моль/л або до 10^{-3} % в твердих зразках.
2. Достатньо висока точність (похибка ~ 3 % відносних).
3. Можливість визначення суміші іонів.
4. Можливість використання неводних і змішаних розчинників.
5. Експресність.

Застосування: якісний і кількісний аналіз.
